

En del av vår lokalhistoria kan berättas genom de personer och de företag som funnits och verkat på en ort. Enskilda personer och släkter har genom sin verksamhet och sina företag kunnat påverka utvecklingen och satt spår i lokalsamhället som man ännu idag kan se. I Jakobstad kom verksamheten inom det malmska handelshuset att ha en avgörande betydelse för stadens utveckling under 1800-talet. Malmska handelshusets rederiverksamhet, sjöfart och sågindustri kom att skapa grunden för Jakobstad som den hamn- och industristad som den ännu är idag.

Till det Malmska handelshuset brukar man räkna fyra generationer. Det börjar med Niclas Malm som år 1749 flyttar till Jakobstad och avslutas med Otto August Malm som avlider i slutet av år 1898. Malmska handelshusets historia omfattar m.a.o. omkring 150 år av stadens historia.

Niclas Malm "Stormalmen" (1724 – 1785)

Niclas Malm föddes år 1724 i Nykarleby och flyttade år 1749 till Jakobstad där han gifte sig med handlande Matts Nymans dotter, Maria. År 1766 blev han självständig handlande. Tio år senare uppförde han ett nytt boningshus med krambod på tomt nr. 73 väster om stadens södra tullport. Niclas Malm blev en framgångsrik handelsman och skeppsredare och blev kallad "Stormalmen". Han blev snabbt stadens rikaste handelsman och största redare. Niclas Malm var en ivrig förespråkare för stapel- och seglationsfrihet och 1765 fick Jakobstad tillsammans med de botteniska städerna seglationsfrihet. Niclas Malm blev med åren delägare i flera bolag ss. beckbruket, tobaksspinneriet och Calholmens skeppsvarv. Niclas Malm ledde tobaksspinneriet från år 1766 till sin död år 1785. Ledarskapet övertogs av svärsonen Adolf Lindskog, som var gift med dottern Anna Catharina Malm.

Niclas Malms söner bosatte sig på olika tomter i närheten av den gamla hemgården: Matts Malm, som var äldst, blev ägare till tomt nr 95 vid Västra Långgatan. Johan Malm förvärvade tomt nr 2 vid Storgatan och blev med tiden morfar till nationalskalden J. L. Runeberg, som föddes här år 1804. Nils Nilsson Malm förskaffade sig tomterna nr 63 och 74

vid respektive Storgatan och Västra Långgatan. Pehr Malm fick den södra halvan av hemtomten.

Niclas Malms änka, Maria, fortsatte handelsverksamheten efter mannens död år 1785. Den yngsta sonen, Kilian (1771-1813), som var omyndig bodde kvar i hemgården. Han gick senare till sjöss och blev sjökaptan. Efter att modern hade upphört med handeln år 1799 stannade Kilian i land och blev handelsman i föräldrahemmet. Gården övertogs av hans son bokhållaren Kilian Malm d.y. (1793-1828). Tomten ödelades vid stadens brand år 1835.

Pehr Malm (1768 – 1827)

Av Niclas Malms söner var det Pehr Malm som skulle bli den mest framgångsrika och på sätt och vis var det han som kom att föra det Malmska arvet vidare genom sin son Peter Malm jr och sonson Otto August Malm. Pehr Malm vann burskap år 1790 och blev snabbt en av stadens ledande handelsmän. Han övertog den södra halvan av hemtomten och uppförde här år 1792 ett eget bostadshus. Huvudbyggnaden, som var byggd av stock, reveterades med en rappning så att det kom att se ut som ett stenhus. Bostadshuset låg vid Tullplatsens västra sida och dominerade hela den öppna platsen vid tullporten.

Då tsar Alexander I år 1819 reste genom Finland besökte han bl.a. Jakobstad. Tsaren blev då inbjuden till Pehr Malm där han tog igen sig en stund.

Pehr Malm blev under sin tid stadens största tjärexportör, importör av salt och spannmål. Hans tjärböcker upptar över 270 olika tjärleverantörer. Han specialiserade sig på handel med pottaska och år 1817 exporterade han över 20 000 kg pottaska. Tillsammans med sin svåger Adolf Lindskog konkurrerade han om att vara stadens rikaste köpman. Pehr Malm kom att satsa i flere skeppsbyggen både för spekulation och för egen användning. Han kom att äga tillsammans med någon annan eller ensam omkring 15 fartyg. Under 1820-talet drabbades landet av en ekonomisk depression. Handeln avstannade och vid sin död 1827 var Pehr Malm nästan barskrapad. Man kan säga att Pehr Malm hade otur, då han kom att avsluta sin affärskarriär under ekonomiskt svåra tider.

Peter Malm jr (1800 – 1868)

Som äldsta son i familjen fick Peter Malm jr snabbt ta ansvar. Han hade fått en gedigen skolning och som myndig blev han kompanjon med sin far.

Efter faderns död tog han över ledningen för handelshuset och kallade sig Peter Malm jr. Han utvecklade handelshuset till ett av Finlands största och han var periodvis landets största redare. Sin grundutbildning hade Peter fått i Åbo katedralskola och fortsatte sedan sina studier vid Åbo Akademi. År 1818 gjorde han en studieresa till England och praktiserade inom handeln under en period i Liverpool.

År 1824 gifte sig Peter med Charlotta Ulrica Höckert, dotter till Herman Höckert en känd handelsman i Vasa.

Vid den stora brand som drabbade Jakobstad år 1835 brann hela södra delen av Jakobstad ner, däribland alla de gårdar som tillhörde bröderna Malm. Efter branden lät Peter bygga ett nytt stenhus, det som idag är Malmska gården och Jakobstads museums huvudbyggnad. Byggnaden ritades av arkitekt Anders Fredric Granstedt från Helsingfors.

Handeln och sjöfarten kom förhållandevis snabbt igång efter branden och snart sågs Malmska fartyg i alla större hamnar. Malm stod mot slutet av 1830-talet för ungefär hälften av stadens totala tjärexport om ca 20 000 tunnor. Under goda år kunde försäljningspriset för en tunna tjära vara 3 gånger högre än inköpspriset. Tjärhandeln var ännu viktig, men virkeshandeln ökade ständigt under mitten av 1800-talet. Betydelsen av fraktfart mellan utländska hamnar ökade också under Peter Malms tid.

Handeln med England blev allt viktigare, vilket också syns i Malmska handelshusets kontaktnät. Peter Malm hade samarbetspartners i flera utländska handelshus; i Stockholm med Sutthoff & Co, i London med Prescott & Co, i Hull med Clay Squire och P. Sörenson och son.

Goda konjunkturer under 1830-talet stimulerade handel och skeppsbygge. Peter Malm blev snart stadens främsta redare. År 1838

seglar briggen Charlotte in i Svarta havet och blir därmed det första finska handelsfartyget som gör detta. Under åren 1844-47 företar barken Hercules en resa som kommer att bli den första jordenruntseglaten av ett finländskt fartyg. Kapten ombord var Petter Gustaf Idman (1796-1856). Han hade under åren 1820-24 seglat runt Kap Horn ombord på det svenska fartyget Ophir. Ophir ägdes av redaren Niklas Lindskog i Stockholm, som var kusin till Peter Malm. Året 1853 brukar man anse vara Peter Malms ekonomiskt sett mest framgångsrika år. Framgången avbröts av Krimkriget, som började år 1854. Vid krigets början ägde Peter 10 fartyg, men vid krigets slut hade antalet reducerats till 2 stycken.

Efter kriget lät Peter Malm bygga nya fartyg för att ersätta de förlorade. Fartygen byggdes nu större än de tidigare. Han introducerade nu också järnknän och diagonalskenor i sina fartyg.

Peter Malm var sedan tidigare delägare i äldre vattensågar bl.a. Keppo såg i Jeppo. År 1859 satsade han på att uppföra en egen ångsåg vid stadens hamn på ön Stockholmen. Sågen kom i gång 1860 och blev Finlands andra ångsåg. Under början av 1860-talet var Peter Malm riksdagsman. Han insjuknade 3.2.1868 och dog kl 23.30 den 6.8.1868. Sonen Otto August Malm övertog skötseln av handelshuset efter sin far.

Otto August Malm (1838 – 1898)

Otto Malms 10 år äldre bror, Petter Herman, skulle ha varit den naturliga arvtagaren till handelshuset, men han hade till följd av en barnsjukdom, mist sin hörsel.

År 1872 förlovade Otto sig med sin kusin, Maria Malm, och följande år gifte de sig. Äktenskapet blev kortvarigt eftersom Maria omkom redan följande år den 20.8.1874 vid passagerarfartyget "Österbottens" brand. Otto fick sin grundutbildning i Jakobstad varefter han sändes till Schwanbeckska handelsinstitutet i Rostock. Därefter gick han på praktik i olika handelshus både i England och i Tyskland. Efter avslutade studier 1858 börjar han arbeta hos sin far och efter hans död 1868 övertar han handelsrörelsen. År 1865 blir Otto Malm norsk vicekonsul.

Liksom sin far kommer Otto Malm att engagera sig i stadens förvaltning. Han hjälper ekonomiskt till med att färdigställa stadens nya rådhus och till minne av sin hustru låter han uppföra stadens första folkskola, som får namnet Maria folkskola. År 1875 utses han till stadens första fullmäktigeordförande.

Då det finländska järnvägsnätet byggs ut i slutet av 1800-talet, lämnas Jakobstad på sidan av stambanan. För att staden skall få järnvägsförbindelse satsar Otto Malm år 1885 medel i en bana mellan Jakobstad och Bennäs. Beloppet uppgår till 200 000 mk eller hälften av kostnaderna. År 1881 föräras han titeln kommerseråd. Åren 1878-1885 sitter Otto Malm som revisor för Finlands Bank.

Under Otto Malms tid ökar betydelsen av virkeshandeln. Tillsammans med fabrikör Philip U Strengbergs bildar han ett uppköpsbolag för sågvirke, Jakobstads stockbolag, och de första ångdrivna bogserbåtarna kommer till nejden. Otto Malm engagerar sig i driften av tobaksfabriken av vilken han äger 1/3. Han blir också delägare i Tervakoski pappersbruk. Man kan säga att Malmska handelshuset i slutet av 1800-talet satsar allt mer i industriverksamhet och allt mindre i handel och rederiverksamhet. Det vunna kapitalet satsar Otto Malm i aktier och börshandel och vid sin död år 1898 uppgår hans förmögenhet till ca 10 000 000 mk av vilket största delen är placerad i värdepapper.

Efter Otto Malms död säljs de två sista fartygen av Malmska handelsflottan, Europa och Vanadis, till Åland. Idag lever minnet av det Malmska handelshuset kvar bl.a. i den fond som Otto Malm lät stifta genom sitt testamente, i Malmska sjukhuset i Jakobstad och i Malmska gården, som idag är Jakobstads museums viktigaste verksamhetspunkt och som också förvaltar minnet av Malmska handelshuset.

Mera om Malmska handelshuset kan man läsa bl.a. i Oskar Nikulas avhandling: *"Malmska handelshuset i Jakobstad"*, Helsingfors 1948. Ragnar Mannil; *"Till medmänniskors gagn och samhällets förkovran, (Lähimmäisten hyödyksi ja yhteiskunnan parhaaksi)"*, Jakobstad 1998; Al. Ahlström; *"Otto A. Malm"*, artikel i Pedersöre jultidning 1943.

Guy Björklund